

Araştırma Makalesi/Research Article

MÜSİKÎ VE HAYAT BAĞLAMINDA MEHMET ÂKİF VE NEYZEN TEVFİK'İN DÜNYÂSI

The World of Mehmet Akif and Neyzen Tevfik in the Context of Music and Life

Dr. Öğr. Üyesi Sabri BALTA

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Çaldıran Meslek Yüksekokulu
sabri55balta@hotmail.com
Van/TÜRKİYE

ORCID

Geliş Tarihi / Received Date: 03.01.2025
Kabul Tarihi / Accepted Date: 26.03.2025
Yayın Tarihi / Published Date: 30.04.2025

Atıf/Citation

Balta, Sabri. "Müsiķi ve Hayat Bağlamında Mehmet Âkif ve Neyzen Tevfik'in Dünyâsı". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi* [Journal of Academic Literature] 11/22 (Bahar 2025), 297-312.

10.28981/hikmet.1612955

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kör Hakem

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Benzerlik Taraması:

Bu makale turnitin programında taranmıştır.

Etik beyan:

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Lisans:

CC BY-NC 4.0

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

ÖZ

Klâsik Türk edebiyatında müsiķi şiire âheng kazandıran bir unsurdur. Pek çok şairimiz şiirle beraber müsiķiye de ilgi duymuştur. İnsanın sezgisel anlayışını geliştirmesi, ruhunu mânen beslemesi ve bedenini iyileştirmesi bakımından da müsiķi âdeta gizemli ve esrârengizdir. Bestelenen, çalınan ve dinlenen müsiķi şâyet beklenen amacı karşılıyorsa insanı ruh ve mânen tedâvi eder ve hayatın gizemli büyüünden haberdar kılar. İnsanı coşturan, etkileyen ve ayrıca sarsan hakiki müsiķi, kişiyi bir yandan yaratılıştaki mucizevî birliğin içine gark ederken, diğer yandan ona ruh ve sesin birbiriyle olan vazgeçilmez bağlılığının bilincini verir. Böylelikle insan ilâhî sevgiyi ve gücü ruhunda hissederek mânen beslenir.

Mehmet Âkif'in (1873-1936) hayatında vazgeçilmez bir yeri olan müsiķi çocukluğundan vefâtına kadar bütün çeşitliliğiyle var olmuştur. O, bir yandan Doğu-Batı fark etmeksizin dinî ve lâ-dinî eserlerle kulak aşinalığı kazanırken, diğer yandan döneminin müzisyenleriyle müsiķi meclislerinde olabildiğince bir arada bulunmuş, onları dinlemiş ve onlarla meşk etmiştir. Ayrıca başta "İstiklâl Marşı" olmak üzere şiirlerinden bazıları bestelenmiştir. Müsiķişinâşlığı ve üflemiş olduğu ney ile ismi aynışan Neyzen Tevfik'in (1879-1953) de hayatında müsiķi vazgeçilmez bir tutkudur. O da çocukluğundan itibaren ney'in etkileyici sesine âdeta kendisini kaptırmış ve ondan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Mehmet Âkif vesilesiyle dönemin seçkin müzisyenleriyle tanışarak pek çok önemli müsiķi meclislerinde ve hattâ saray çevresinde bile isminden bahsettiren Neyzen Tevfik de Mehmet Âkif gibi özgün bir kişiliktir.

Bu çalışmada müsiķi kavramı üzerinden, müsiķi ve hayat ilişkisine değinilerek, bu bağlamda edebiyat dünyamızda iz bırakan iki önemli şahsiyet Mehmet Âkif'in ve Neyzen Tevfik'in çocukluklarından beri müsiķiyle iştigalleri, ona olan tutkuları ve müsiķi üzerinden kurmuş oldukları dostluklar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Müsiķi, Hayat, Mehmet Akif, Neyzen Tevfik.

ABSTRACT

In classical Turkish literature, music is an element that gives harmony to poetry. Many of our poets were interested in music as well as poetry. Music is mysterious and enigmatic in the sense that it develops intuitive understanding in humans, nourishes the soul spiritually, and heals the body. If the music that is composed, played and listened to meets the expected purpose, it heals the person spiritually and makes him aware of the mysterious magic of life. True music, which excites, affects and shakes people, immerses the person in the miraculous unity of creation, and on the other hand, gives him the awareness of the indispensable interdependence of the soul and the voice. In this way, a person is nourished spiritually by feeling the divine love and power in his soul.

Music, which had an indispensable place in Mehmet Akif's (1873-1936) life, existed in all its diversity from his childhood until his death. While, on the one hand, he gained acquaintance with religious and non-religious works, regardless of East or West, on the other hand, he was present as much as possible in musical assemblies with the musicians of his period, listened to them and practiced with them. Additionally, some of his poems, especially the "Independence March", were composed. Music was an indispensable passion in the life of Neyzen Tevfik (1879-1953), whose name became synonymous with his musical talent and the nay he played. He too was fascinated by the impressive sound of the nay since his childhood and never gave it up. Neyzen Tevfik, who met the distinguished musicians of the period through Mehmet Akif and made his name heard in many important musical circles and even around the palace, is an original personality like Mehmet Akif.

In this study, the relationship between music and life is touched upon through the concept of music, and in this context, Mehmet Akif's and Neyzen Tevfik's involvement with music since their childhood, their passion for it and the friendships they established through music were evaluated.

Keywords: Music, Life, Mehmet Akif, Neyzen Tevfik.

Giriş

Klâsik Türk edebiyatında mûsikî şiire âheng sağlayan bir unsur olarak daima varlığını korumuştur. Pek çok şairimiz çeşitli mûsikî kavramlarına şiirlerinde yer vererek veya mûsikî meclislerinde yer alarak bir şekilde mûsikîye ilgi duymuş, mûsikîyle iştigal etmişlerdir. Birçok şairin divanı musikinin sesini mısralara taşıyan öğelerle doludur. Duyguların ifade edilmesinde şiir ile musiki birbiriyle iç içe ve birbirini tamamlayan sanat dallarıdır.

Ses ve kelâm insanın kendisini dışı aktarımında faydalanmış olduğu iki temel unsurdur. Tabiatıyla insan his, duygu, sevinç, üzüntü, coşku ve heyecan gibi pek çok tezâhürünü bu iki unsuru özünde barındıran mûsikî aracılığıyla da ifâde edebilmektedir. Mûsikînin temel maddesi olan ses ve ölçü Allah tarafından yaratılmış ve bunlardan zevk alma hissi insan rûhuna yerleştirilmiştir. Dolayısıyla söz ve ses beşerî duyguların ifade edilmesini temin eden iki önemli vasıta (Uludağ, 2015, 12). Bununla beraber mûsikî, içerisinde doğup geliştiği kültürden ve ortak bir kültüre sahip olan insanların oluşturdukları anlam dünyasından da bağımsız olarak ele alınamayan (Küçükakaplan, 2013, 9) bir sanattır. Mûsikî (mûzik) kelimesinin Antik Yunan şâiri Pindarus'un (M.Ö. 476) lirik bir güftesinde kullandığı ve aslen Yunanca "Mousike" ya da "Mousa"dan geldiği bildirilmektedir (Gönül - Altıntuğ, 2014, 45). Jean Jacques Rousseau'ya göre mûsikî, sesleri kulağa hoş gelecek şekilde tertip etmek olarak görülürken, bir başka tarife göre de o, ölçülü sesler vasıtasıyla estetik bir tesir ve heyecan husûle getirme sanatıdır (Uludağ, 2015, 13). Sûflilere göre ise mûsikî, manâ âleminin tecellileri ve tezahürleridir (Çiçek, 2021, 14). Bir başka ifadeyle mûsikî, sese dayanan ve güzel seslerin bir uyum, ahenk ve anlam üzerinde sıralandığı, kulağımızla işittiğimiz, ağzımızla söylediğimiz, içimizde olan (Barkçin, 2019, 13) şeydir. 'Esime' boyutuyla, Konfüçyüs mûsikîyi ruhun gıdası olarak görmüştür (Öke, 2022, 19). Mûsikî, belki herkes için bir teselli, bir şifâ, bir zarûret, muhakkak bir ihtiyaçtır (Ayverdi, 2016, 378-379). Gerçekte, sanatların en soyutu olan (Ayvazoğlu, 2014, 187) ve güzel sanatlar kapsamında yer alan, lezzetlerin en büyüklerinden olup, işiten ve dinleyenlerin kalplerine sevinç veren, dinleyenin organlarını titreten, nefsinin dinlendiren, sinirlerini rahatlatan, kederlerini unutturan, zihnini açan, huyunu yumuşatan mûsikî (Erol, 2002, 53) kültürel bir değer olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla mûsikînin insanın rûhunda, gönlünde bire bir tesir göstermesi, bilhassa insan üzerinde ve yaşadığı hayatta bir takım müspet ya da menfî duygulara yol açmış olması, onu ayrıca mühim kılmaktadır.

Mûsikînin insan kulağına da hitap etmesi ve bilhassa ses üzerine kurulmuş bir ilim (Kalender, 1997, 263) dalı olması, onu daha bir farklı kılmaktadır. Zira mûsikînin, dolayısıyla terennüm edilen sesin, ahengin, ritmin, armoninin, melodinin (Erol, 2002, 53), icra edilen sazın tam bir ahenk içerisinde beste ve güfte birlikteliğine uygun olarak bir bütünlük sağlamış olması, tesir değerinin de bir o kadar etkili olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bazen bir sesin derinliği, tek başına bir nota, vuslat için sadece bir vuruş, insanı başka âlemlere de götürebilmektedir (Kalın, 2022, 32). Kâtip Çelebi (2016, 45) bu meyanda, seslerin mutlak olarak rûh ve beden üzerindeki tesirinin sabit ve inkâr olunamaz olduğunu ileri sürmektedir. Binaenaleyh 'Kâmil İnsan'ın ezelde Allah ile bir olma zevkini şiddetle

özlemesine sebep olan mûsikî (Ayvazoğlu, 2014, 4) âdeta gaybtan gelen lâhutî bir sesleniştir.

Mûsikîyi Rauf Yekta Bey matematiğin bölümleri arasına bağlı bir ilim, kulağa zevk veren, fikri duygulandıran, rûhu heyecana getiren mükemmel bir lisan, İbn Sinâ birbirleriyle uyumlu olup olmadığı yönünden sesleri ve sesler arasındaki zaman sürelerini araştıran matematiksel bir ilim olarak görmüştür. Mevlânâ Celâlettin Rûmî, mûsikîyi “cennet kapılarının sesi” olarak buyurmakla kalmamış (Gölpınarlı, 1959, 215), “*Ey Allah'ım, rûhumu mûsikî nağmelerinin aktığı kutsanmış yere götür, gizemli ufkunun üzerine çık, ey cesur rûh yukarıdan gelen mûsikîyi dinle*” (Kalender, 1997, 270) sözleriyle de dile getirmiştir. Böylece, mûsikî mistiklerin sekr haline geçişini kolaylaştıran elverişli bir vasıta olması bakımından tasavvuf çevrelerinde de gelişmiştir (Ayvazoğlu, 2014, 188). Beethoven da onu “*Allah'a en fazla yaklaştıran şey*” olarak ifade etmiştir (Gönül - Altıntuğ; 2014, 45).

Hikmete dair bir ilim dalı olarak görülen mûsikî (Alvan - Alvan, 2019, 16) zamanın akışı içerisinde hayatla daima iç içe olmuştur denilebilir. Doğumundan ölümüne kadar insanın olduğu her yerde mûsikî vardır. Onun kulaktaki ve kalpteki tesirinin kalıcı olduğu, insanın sezgisel anlayışını geliştirdiği, rûhunu mânen beslediği, hattâ bedenini tedâvi ettiği bu mûcizevî varlık, sanki insanı hayatın gizemli büyüünden haberdar kılan esrârengiz ve gizemli bir yapıya sahiptir. Bestelenen, icrâ edilen ve dinlenen mûsikî, şâyet insan hayatında beklenen amacı karşılıyorsa, onu coşturup, mânen sarsıyorsa, onu yaratılıştaki mucizevi birliğin içine çekiyorsa, yani iyi, müspet mûsikî ise, rûhun ve sesin birbiriyle olan vazgeçilmez bağlılığının bilinci sağlanmış demektir. Böylece insan ilâhi sevgiyi ve gücü rûhunda hissederek mânen beslenmiş olacaktır.

İnsan organizmasını yormadan elde edilmiş bir lezzet olan mûsikî, kendisi de ahenk ve melodiden müteşekkil insanı varlıktaki en yüce kudrete ulaştıran bir dil, insanın rûh dengesini kurabilen, onu çevresiyle uyumlu kılan bir araç (Kalender, 1997, 263-264) olarak görülmektedir. Mamâfih, Yahya Kemal bu bağlamda, mûsikînin, medeniyetin en mümtaz sözcüsü olduğunu dile getirerek, medeniyetin, dolayısıyla hayatın en münâsip bir şekilde onunla ifade edilebileceğini ve onun vâkur ve muhteşem bir sıradağlar zinciri olduğunu söylemektedir (Ökten, 2018, 157).

Mûsikî ve hayat bağlamında, Batı'da Pisagor'un hastalarını mûsikî dinleterek uyutması da onun tedâvi edici yönünü anlatması bakımından mânidardır. Bununla birlikte, yine onun öğrencisi Empadoklesin (M.Ö. 480-430) kaba güç kullanarak eve giren bir adam tarafından, kılıçla tehdit edilen konuğun olduğu bir evin sâhibinin, Anchitus isminde birinin hayatını, o esnâda çalınan mûsikînin makâmını değiştirerek kurtarmış olması, onun gücünü ve tesirini ispat etmesi bakımından dikkat çekicidir (Kalender, 1997, 271-272). Diğer yandan, yine Batı'da kilise mûsikîsinin üstâdı olarak bilinen Bach'ın mûsikîsindeki soyut yapı da (Ayaşlı, 2018, 152) onun başka bir tarafını gündeme getirmektedir.

Mûsikî, varlığını, insanın olduğu her yerde bir şekilde hissettirmektedir. Anadolu coğrafyasında, doğumunda çocuğun kulağına ezan ve kamet 'in okunması, ona ninniler söylenmesi, sünnet töreninde çeşitli melodilerin çalınması, evlilik törenlerinde mûsikî meclislerinin oluşması, dinî

günlerde ve bayramlarda çeşitli vesilelerle mûsikî ortamlarının düzenlenmesi, yine aynı şekilde dünyadaki tüm toplumlarda kendi kültür anlayışları ve yaşam şekilleriyle ilgili kutlama programlarında mûsikî ortamlarının oluşması, mûsikînin her yerde kendisini bir şekilde hissettirdiğinin bir ispatıdır. Dolayısıyla o sadece bir zevk değil, her şey ve her zevk gibi, içinde büyük bir anlam, değer ve düşünce barındıran felsefi bir alan (Barkçin, 2017, 13) olarak da görülmelidir.

Sâmiyhâ Ayverdi (2019,11-12) bu konuyla ilgili Türkün ses ve mûsikî dünyâsını anlatırken, Farâbi, Abdülkadir Merâgi, Necmettin Buhâri, Gazi Giray Han, Osman Dede, Hâfız Post, İtrî, Dil Hayat Kalfa, Ebu Bekir Ağa, III. Sultan Selim, Vardakosta Ahmet Ağa, İsmâil Dede, Sadullah Ağa, Zekâi Dede, Hacı Ârif Bey, Hacı Fâik Bey, Şâkir Ağa, Şevki Bey, Tanbûri Cemil, Selânikli Ahmet Efendi, Ahmet Râsim, Yesâri Asım, Lem'i Atlı, Suphi Ezgi, Fahrettin Dede, Şerif İçli, Rauf Yektâ gibi mûsikîsi dünyasına âhenk saçan pek çok büyük mûsikî dehâlara değinerek, bu ve buna benzer pek çok mûsikî dehâsının eserlerinin büyük bir zevkle dinlenildiğini ortaya koymaktadır. Yine, Yahya Kemal aynı bağlamda, İtrî'nin *Tekbir*'ine ve *Nevakâr*'ına, İsmâil Dede'ye ve Tanbûri Cemil Bey'e gönderimde bulunarak, onların mûsikî alanında ne kadar seçkin olduklarını beyan etmektedir (Ökten, 2015, 32). Bu meyanda Mahmud Erol Kılıç (2017, 101-102) da İtri ile ilgili görüşlerini ifade ederken, İtri'nin "Segâh" makâmında bestelemiş olduğu *Bayram Tekbiri*, *Cuma Salâsı*, *Salât-ı Ümmiye*, "Segâh" *Mevlevî Ayin-i Şerif* ile "Rast" makâmında bestelemiş olduğu *Nât-ı Mevlânâ*'sına vurgu yaparak, onun hem güzîde bir sanatkâr olduğunu hem de tekâmül etmiş olan mûsikîsinin têsirine dikkat çekmektedir. Yine mûsikî ve hayat bağlamında Sâmiyhâ Ayverdi (2008, 230) kendi zamanının toplumunda âdeta her evde tek veya toplu, ancak devamlı terennümler olduğunu dile getirmektedir. Çok defa da külfete lezzet çeşnisi veren bir şevk ve iştîyak ile şehrin en uzak semtlerindeki mûsikî âlemlerine iştirak edildiğini, hâtırası belki bütün bir ömür boyu unutulmayan zevkler sürüldüğünü de anlatmaktadır.

Mûsikînin insan hayatına ne kadar tesir ettiğini anlatması bakımından 19. asrın İstanbul'unda saray ve tarikat çevrelerinde icrâ edilen mûsikî de câlibi dikkattir. Onların destekleriyle Türk mûsikîsinin en güzel örnekleri icrâ edilmiş ve bu desteklerle gelişip zenginleşen ve dinleyiciler üzerinde târifi imkânsız duygular meydana getiren bu mûsikî, orada altın çağını yaşayarak pek çok hâtıranın kaleme alınmasına ve şifâhen nesilden nesile aktarılmasına vesîle olmuştur (Demirtaş, 2008, 327-328).

Mehmet Âkîf'in hayâtında da mûsikî çocukluğundan vefâtına kadar tüm çeşitliliğiyle var olmuştur. Vazgeçilmez bir tutkuyla mûsikîye sarılan Âkîf, bir yandan Doğu-Batı fark etmeksizin, dinî ve lâ-dinî eserlerle iştigal ederken, öte yandan döneminin mûsikî üstatlarıyla mûsikî meclislerinde bir arada bulunmanın lezzetini yaşamış, onları hem dinlemiş hem de onlarla meşk etmiştir. Başta Kur'an tilaveti ve Yunus Emre'nin ilâhilerini dinlemeyi çok seven Mehmet Âkîf'in, öncelikle "İstiklâl Marşı" olmak üzere şiirlerinden de ayrıca pek çok besteler yapılmıştır.

Asıl adı Mehmed Tevfik olan, soyadı kanunu sonrası Kolaylı soyadını alan ve mûsikîye tutkunluğu ve üflemiş olduğu ney ile ismi aynîleşen Neyzen Tevfik'in (1879-1953) hayâtında da mûsikî vazgeçilmez bir sevdâ gibi karşımıza çıkmaktadır. O da çocukluğundan îtibâren ney'in büyüleyici sesine

kendisini kaptırarak, iç dünyâsını sanki ney'in dilinden üfleterek dış dünyâya aktarmaya çalışmış ve "ney" onun vazgeçilmezi, âdeta hayat arkadaşı olmuştur. Mehmet Âkif vesilesiyle döneminin seçkin mûsikî üstatlarıyla tanışan Neyzen Tevfik, pek çok mûsikî meclislerinde, devlet büyüklerinin huzurunda, yabancı devlet adamlarının karşısında ve hatta saray çevresinde dahi isminden bahsettirmiştir. Neyzen Tevfik'in ney üzerine bestelenmiş şiirleri bulunmakla birlikte, ayrıca plaklara ney ile üflediği eserleri bulunmaktadır.

Mehmet Âkif'in Mûsikî Dünyâsı

Hayâtı, eserleri, sanatı, edebî kişiliği ve pek çok karakteristik meziyetiyle Mehmet Âkif, hayat anlayışının temeline inancı, ahlâkı, bilimi oturtmuş, bununla birlikte dünyâ medeniyetine, Doğu-Batı edebiyatlarına âşinâ, âbidevî ve kudretli bir şahsiyettir. Onun bu kudreti, duyduklarını, söylediklerini, yaşadıklarını büyük bir samimiyetle ve mahâretle ifade edebilmesinde yatmaktadır (Yetiş, 1992, 7). Çünkü belli ahlaki prensiplerin adamı (Okay, 1989, 13) olarak hayatını deruhte ettirmiştir. Bu çok yönlü karakteristik yapıya sahip oluşuyla da Âkif sanat, edebiyat, resim, spor gibi pek çok alanda kendisini ifade edebilme adına gayret sarf etmiştir. Onun bu çok yönlülüğünden biri de mûsikî ve mûsikîye olan olağanüstü bağımlılığı teşkil etmektedir. Mûsikîye aşkla bağlı olan Âkif'in hayatı âdeta onunla bire bir özdeş gibidir. Nurettin Topçu, onun bu bağlılık aşkının temelini Kur'an'a dayandığını ifade ederek, onun zevkinin bir lâhutilik taşıdığını ve lâhutiliğin de kaynağını dinden aldığını dile getirmektedir (Yüce, 2016, 139).

Çocukluğundan itibaren dini ve la-dini mûsikînin kulak dolgunluğu içerisinde yetişmiş olan Âkif, mûsikîyi bir bütün olarak telakki etmiş, yalnızca Türk mûsikîsiyle birebir alâkadar olmakla kalmayıp, aynı zamanda Batı mûsikîsiyle de yakından ilgilenmiş ve Batı mûsikîsini de dinlemiştir (Yüce, 2016, 140). Ömrünün her safhası âdeta mûsikî ile dopdolu olan Âkif'te mûsikî sanki bir tutku derecesinde kendini tezâhür ettirmiştir. Sesin güzelliğine derinlemesine hayrandır. O, mûsikî vesîlesiyle İstanbul'da Boğaziçi'ndeki mûsikî meclislerinde, Ankara'da Tacettin Dergâhı ve yakın muhitlerinde ve Mısır'da pek çok dostluklar kurmuş ve Türk mûsikîsinin usta isimlerini yakından tâkip etme ve onlarla bir arada bulunma zevkine varmıştır. Dostlarıyla birlikte meşk imkânını yakından tatmış olan Âkif aynı zamanda tam bir ney hayranıdır ve bir enstrüman çalma arzusunu daima içerisinde taşımıştır. Bu arzusunu, Edirne'de görev yaptığı sırada tanışıp dost olduğu Bursalı Hafız Emin'e nısfîye veya ud çalmayı öğrenmek istediğini söyleyerek dile getirmiştir. *O da*, Galata Mevlevîhânesinde tanışmış olduğu Neyzen'i Mehmet Âkif'le buluşturarak onun ney üfleme mâcerâsını başlatmıştır (Olgun, 2023).

Âkif ve Neyzen'i bir araya getiren ve dostluklarını pekiştiren en önemli etken tabiatıyla dolaylı olarak 'ney' olmuştur. Mûsikî aşkı içerisinde gayret sarf eden Âkif böylelikle Neyzen Tevfik'in peşini bırakmamış ve Neyzen Tevfik de ona ney üfleme öğretmiştir (Çakır, 2012). Âkif, neyi üfleme hususunda bazen ümitsizliğe düşse de, bu uğurda epey bir çaba sarfetmiştir. Onun bu çabasıyla ilgili, Mithat Cemal Kuntay, Âkif'in Fatih'teki Şekerci Hanı'na bilhassa gidip geldiğini ve orada Neyzen Tevfik'ten ney meşk ettiğini ve meşke Salim Bey'in hicaz peşreviyle başladığını ifade etmektedir. Ancak o, Âkif'in sesleri istediği gibi çıkaramadığını, bu hususta başarısız kaldığını ve ney üflemeden vazgeçer

gibi olduğunu söyleyerek, onun bu başarısızlığı kendine yedirtmediğini ve işin üzerine daha da giderek hiç üşenmeden Neyzen Tevfik'in taşındığı Çukur Çeşme'deki Ali Bey'in Hanı'na her sabah gitmeyi bile göze aldığını nakletmektedir (Neyyapimi.net, 2023). Nihayet, bu iki yıl süren uğraşın sonunda Âkif, parmakları uzun ve kalın olduğu gerekçesiyle neyin deliklerini hızlı açıp kapayamadığı düşüncesine kapılarak bu ney üfleme sevdasından üzülererek vazgeçmiş ve bununla ilgili şevkinin söndüğünü şu beyti ile dile getirmiştir:

“Heyhat! Söndü şevkim, şevkimle ben de söndüm;

Hanlarda sürüne sürüne Âşık Garib'e döndüm!” (Kızılkaya, 2023).

Âkif'te mûsikî âdeta vazgeçilmez bir zevktir. Bu zevki hayat boyu sürdürmüş olan Âkif'in pek tabii ki mûsikî kültürünün de oldukça renkli olması kaçınılmazdır. Zira onun ilkokulda öğretilen dini ve la-dini mûsikî eserlerin yanında, câmi ve tekke mûsikîsine âşına bir ortamda yetişmiş olması, aynı zamanda onun ezan, salât, naat kaside, ilâhi, tevşih ve mevlid gibi formlara karşı kulak dolgunluğu edinmesini de sağlamıştır (Öksüzöğlu, 2021, 23-24). Mûsikînin dini atmosferi içerisinde güzel sesle Kur'an okuyanların büyük bir tesiri altında kalan Âkif, dönemin birçok mûsikî üstadıyla mûsikî meclislerinde bir araya gelerek hem mûsikî dinlemiş hem de bizzat bu topluluklara iştirak etmiş ve kendi mûsikî zevkinin ve kültürünün gelişimini sağlamıştır. Kaldı ki, bilhassa büyük bir mûsikî üstadı olan Peygamber torunu ve ud virtüözü Şerif Muhittin Targan'ın sanatına hayran kalarak, onların Çamlıca'daki köşklerinin müdavimlerinden olmuştur (Arslan, 2015, 142).

Âkif için mûsikîde Doğu-Batı ayrımı söz konusu değildir. İtrî ve Dede Efendi'yi dinlerken ne hissetmişse, tıpkı Bach'ı dinlerken de aynı duygular ve hazlar içerisindeydi. Bu hususta dostu Mithat Cemal onun hakkında “mûsikî onun sefahatidir” diyerek, Âkif'in dünyasında mûsikînin ne kadar mühim olduğu konusuna ayrıca dikkat çekmektedir (Öksüzöğlu, 2021, 24). Mithat Cemal yine, onun, Çamlıca'da Ali Haydar Paşa'nın köşkünde bir Macar keman virtüözü olan Charles Berger'i gözleri kapalı olarak zevkle dinlediğini ve bir hafta sonraki buluşmalarında Charles Berger'den Bach'ın 'Chaconne' adlı eserini tekrar çalmasını istediğini bir hatıra olarak aktarmıştır. Bu, Âkif'in Batı mûsikîsine ne denli âşına olduğunu da gözler önüne sermektedir (Olgun, 2023). Güzel mûsikîyi ayırım yapmaksızın her çeşidiyle dinleyen ve onunla iştigal eden Âkif, kızlarını da bundan mahrum etmemiş ve kızlarına mûsikî öğretmek için özel hocalar dahi tutmuştur (Ersoy, 1990, LVII). Yine dostu Mithat Cemal, Âkif'in ömrünün son yıllarında alaturkadan daha ziyade alafranga mûsikîsine ilgi duyduğunu ifade ederken, onun ses mûsikîsinden çok alet mûsikîsine olan ilgisine de dikkat çekmiş ve ondan hoşlandığını dile getirmiştir. Zira Türk mûsikînin ne olduğunu bilecek kadar bir bilgi potansiyeline sahip olan Âkif'in, kalitesiz olana, yani harç-ı âlem hânende mûsikîsine karşı olduğunu, mûsikînin yozlaştığını Şerif Muhittin Targan'a “Safahat”ın'da da yer alan şiirinde dile getirdiğini ifade etmektedir (Arslan, 2015, 144). Âkif'in bu husustaki ifadeleri şu şekilde dile gelmiştir:

Yanık bağrında, yıllardır, kanar mızrâbın yâdı,

Gel ey bîçâre Şark'ın, Şark'a küsmüş, gitmiş evlâdı.

Zaman ıssız, mekân ıssız, görünmez kimse meydanda,

Gel ey dâhi-i gâip, san'atın pek bîkes arkanda.
 Bütün cevvinde ölgün ruhu inler bir derin ye'sin,
 Bu viran kubbe yüksek bir figan ister ki ses versin.
 Evet, yüksek, senin ûdun kadar yüksek figan ister.
 Gel ey Dâvud-u san'at Sûr-u Mahşerden nevâ göster!
 Uyansın, gel, ki mızrabınla Şark'ın dalgın eb'âdı,
 Kıyametler koparsın, her telin bir sesle feryâdı.
 Gel ey Peygemberin fevk'al-beşer fitratta evlâdı,
 Bugün bîçâre san'at bekliyor, bir senden imdâdı.
 Gezen lâkayd ayaklardır bugün kudsî hariminde,
 Nası nâmahrem izler var görürsün Şark'a bir in de.
 Melez, soysuz, şerefsiz parçalardan başka şey yok hiç;
 Ne düşkün zevk-i millî, besteler piç, şâheserler piç. (Ersoy, 1990, LIX-LX).

Bunun yanında, Yahya Kemal de tıpkı Mehmet Âkif gibi “Kendi Gök Kubbemizde” ‘Eski mûsikî’ adlı şiirinde (Kemal, 1997, 40-41) duygu ve düşüncelerini mısralara dökerek, eski mûsikîmizi anlamayanların medeniyetimizi den anlamayacağını dile getirmektedir.

Mehmet Âkif'in, yine “Safahat”ta mûsikîye dair, onunla ilgili kullanmış olduğu ifadeleri de bulunmaktadır. Said Paşa İmamı, Kör Neyzen, İstabdad, Ezanlar, Berlin Hâtıraları, Âsım, San'atkâr gibi başlıklar altında yazmış olduğu şiirlerinde onun bu ifadeleri kullandığı görülmektedir (cahitoney.com, 2024). Bilhassa Said Paşa İmamı başlıklı şiirinde dinî mûsikî ile ilgili sözleri şöyle kayda geçmiştir:

Başlanır Mevlid'e mu'tâd olan âdâbiyle;
 Önce Tevhîd okunur, gaşyile dinler herkes.
 O, güzel, sonra müessir, sekiz on parlak ses,
 Kimi yerlerde ilâhi, kimi yerlerde durak:
 Kimi yerlerde cemâatle beraber coşarak,
 Kalan üç bahri terennümle, çekerken “âmîn!”
 Tâ uzaklarda çakar zulmet içinden bir enin. (Ersoy, 1990, 429).

Mehmet Âkif, klasik mûsikînin birçok eserine vâkıf olmakla birlikte, klasik Türk mûsikînin önemli üstatlarını da ayrıca yakından tanıma imkânını yakalamıştır. Tanburî Ali Efendi ve oğlu tanburî Aziz Efendi, İzmirli Hafız Ahmet ve Bursalı Hafız Emin onun mûsikî sohbetleri yaptığı büyük üstatlardır. Hatta Akif Ankara'da bulunduğu zamanlarda bile bazen Mevlevî Dede Efendi'ye bizzat giderek, bazen de onu Tacettin Dergâhı'na davet etmek suretiyle, ondan ney üflemesi ricasında dahi bulunmuştur (Yüce, 2022, 228).

Âkîf'in hayatının son dönemlerinde dahi mûsikî etkisini hep hissettirmiştir. Bilhassa Hafız Asım Şakir, Hafız Necati, Hafız İdris ve Hafız Sadettin Kaynak gibi dostları onu hastalığında yalnız bırakmamış, onun Kur'an tilavetine ve güzel sese olan düşkünlüğünü bildiklerinden dolayı, Âkîf'in huzurunda hem Kur'an'ı güzel sesleriyle tilavet etmişler ve hem de yine güzel sesleriyle onun sevdiği Hüseyini, Uşşak, Segâh, Şevkutarab ve Hüzam makamlarındaki ilahileri bizzat okuyarak (Öksüzöğlu, 2021, 103-124) onu sevindirmişler, şâd etmişlerdir.

Âkîf'in hayatı boyunca çok sevdiği ve adeta meftun kalarak okuduğu iki ilâhi vardır ki, bunlardan birincisi Âsım Şakir'den dinlediği ve ara sıra onunla birlikte meşk ettiği, "Ben melâmet hırkasını deldim geçirdim eğnime; Taşa çarptım şişe-i namus u ârı kime ne" isimli Uşşak ilâhidir (Güfte Nesîmî, bestekârı meçhul). İkincisi ise "Gözüm ki kana boyandı, şarabı neyleyim" adlı, güftesi Saffet Efendiye ait olan Hüzam ilahidir (Bestekârı meçhul). Hayatının son demine kadar diline pelesenk ettiği bu eserleri bizzat her gün okumuş ve aynı zamanda dostlarından olan Hafız Kemal'den de bizzat dinlemiş ve bu dinlemeler onu daima heyecanlandırmıştır. Bununla birlikte, özellikle Yunus Emre'nin şiirlerinden bestelenmiş olan "Severim seni ben candan içerû" isimli Hüseyini, "Bu akl u fikr ile Mevla bulunmaz" isimli Uşşak ve "İlâhi- Ben yürürüm yâne yâne" isimli Segâh ilâhiler (Olgun, 2023) kendisini en derinden etkileyen eserler arasında olmuştur.

Aruz vezninin Mimar Sinan'ı olarak kabul gören Âkîf'in (Köse - Biçer, 2008, 399) bestelenmiş şiirlerine gelince: Fatma Zehra Karışman (2018, 641-644), Ahmet Hakkı Turabi'nin editörlüğünde "Mehmet Âkîf Ersoy Hayatı Mûsikî Yönü ve Bestelenmiş Şiirleri" başlığı altında yapmış olduğu çalışmasında onun bestelenmiş şiirleriyle ilgili ayrıntıyı tablolar halinde vermektedir. Buna göre, çalışmada, eserlerin makam, usul, form, bestekâr, güfte gibi özelliklerine dair veri tablolarında toplamda 29 makam (*rast, acemaşîran, nihavent, hüzzam, mâhur, hüseyinî, hicaz, segâh,, uşşak, nevâ, neveser, hicazkâr, kürdî, sabâ, Si Bemol Majör, sol Minör, Süznâk, acemkürdî, bayatîaraban, buselik, çargâh, hisarbuselik, La Minör, muhayyerkürdî, nişaburek, Re Majör, şehnaz, zâvil*) 16 usûl (*sofyan, düyek, nim Sofyan, yürük Semaî, ağıraksak, birleşik Sofyan, curcuna, devrihindî, evsât, müsemmen, nim evsât, raks aksağı*), ve 11 form'da (*marş, şarkı, ilâhî, fantezi, mersiye, ağıt, bayrâmiye, beste, niyaz, türkû, yürük semaî*) 60 eserin 38 bestekâr tarafından - bazı eserler defaten bestelenmek suretiyle - yapılmış olduğu yer almaktadır.

Neyzen Tevfik'in Mûsikî Dünyâsı

Neyzen Tevfik, gerek şahsiyetiyle ve gerekse muhatabına karşı sergilemiş olduğu birbirinden çok farklı tutumlarıyla, bir yanıyla dâhî ve çılgın, birazcık deli, ama daha ziyade veli haliyle haksızlık karşısında asla susmayan bir anarşist; bir yanıyla da Atatürk'le aynı sofrayı paylaşma şerefine ulaşmış ve onun devrimlerinin en ateşli savunucularından biri olmuş şâir, yazar, tiyatro sinema oyuncusu, felsefeci kimliğiyle, büyük bir hicivci (köprüdergi.com, 2023) ve 'ney'i kendi ismiyle bütünleştirmiş, kendisine yapılan her bir eleştiriye ustalıklıla susturabilmiş, başkalarında görölse çok sayıda yergiye yol açacak davranışları sanatıyla hayranlığa çevirebilmiş, adeta yaşadığı gibi söyleyip söylediği gibi yaşamış, Türk kültür hayatına benzersiz bir renk katmış, adı hayranlıkla anılan bir şahsiyettir (Türk, 2019, 230). Onun

hayatında mûsikîyle münâsebeti ve ney'e olan düşkünlüğü daha çocukken yedi yaşında başlamıştır. Zira eski Türkçede ve Fâriside nây diye telaffuz edilen bu yanık sesli saz öyle bir sazdır ki, insan nefesi ve hevesi, teneffüs edilen hava ve mûsikî sesleri bu ney denilen sazın içinden geçince, dışarıya âdeta yakıcı bir ateş çıkarmaktadır (Banarlı, 2013, 230). Neyzen Tevfik de böyle bir enstrümana karşı duymuş olduğu ilgiyle Bodrum'da Tepecik Camii'nin etrafındaki kahvehanede vakit geçirdiği zamanlarda kahvehaneye gelen dervişlerin üflediği 'ney'e karşı içerisinde bir merak oluşmuş ve merakı âdeta bir tutkuya dönüşmüştür. Bu tutkuyla, babasından kendisine bir ney almasını isteyen Tevfik'in bu arzusu eğitiminin zarar göreceği düşüncesiyle ne yazık ki kabul görmemiştir. Neyzen Tevfik, mûsikîye ve ney'e olan düşkünlüğünü daha çocukken Tepecik kahvehanesinde bir dervişin “*ya destur*” diyerek ilahi bir sesle ney'i üflemeye başlamasıyla tetiklendiğini belirterek, o esnada bir daha aslına dönmeyeceği hissine kapılarak kendinden geçtiğini, benliğini saran o ilahi sesin kendisini ne aradığını ve ne istediğini bilmeyen bir derbeder, bazen akıllı fakat çoğu zaman adeta bir tımarhanelik sarhoş bir kişiliğe dönüştürdüğünü bizzat kendisi dile getirir (Çakır, 2012).

Neyzen, yedi yaşındayken yaşadığı bir travmadan bahsederken, Köşkiçi Meydanı'nda bir kalabalığın ellerinde sıırıkların ucunda kesik insan kafaları taşıdıklarını gördüğünde, o esnada çılgılık atıp çok korktuğunu, titreyerek eve getirildiğini, bu hadisenin ruhunda bir kasırğa koparak onulmaz yaralar açtığını ve akıl sağlığının bozulmasında etkili olduğunu yine kendisi belirtmiştir (Kabacalı, 1999). 1892'de babasının Urla'ya tayini vesilesiyle tanışmış olduğu Neyzen Berber Kâzım'dan ilk ney derslerini almaya başlayan Tevfik, bir zaman sonra sara nöbetleri geçirmeye başlamıştır. Bu durumu ney'in etkileyici sesine bağlayan ebeveynleri onu bu arzusundan vazgeçirmeye çalışmışlar ve dolayısıyla okulunu da bırakmasına neden olmuşlardır (türkdebiyatı.org, 2023). Kim bilir, belki de ney'in etkileyici sesinden ziyade, yedi yaşında yaşamış olduğu talihsiz hadise bu nöbetlerin tetikleyicisi olmuştur. Urla'da Berber Kâzım'dan nota ve usûl bilgileri öğrenerek başlamış olduğu ney çalışmalarını kendi kendine ilerleten Tevfik, bu zaman zarfında İzmir İdâdîsi'ne kaydolmuş, ancak sara nöbetleri burada da kendisini rahat bırakmamıştır. Binaenaleyh burada da eğitimini tamamlayamayan Tevfik, bir yandan kendi kendine Farsça öğrenmiş, diğer yandan da ney'e duyduğu derin tutkusu sebebiyle İzmir Mevlevîhane'sine devam ederek, orada Tokadîzâde Şekip, Tevfik Nevzat, Rûhi Baba ve Şâir Eşref gibi şahsiyetlerle tanışmıştır (Öksüzöğlu, 2021, 81).

15 yaşında iken İzmir Mevlevîhane'sinde dört yıl boyunca ney üflemeyi neyzen başı Cemal Efendi'den dersler alarak ilerleten Neyzen Tevfik, tahsil için İstanbul Fethiye Medresesi'ne gelmiş, ancak medresede ney üflemesi hoş karşılanmamıştır. Oda arkadaşları olan Balıkesirli Galip (eski meb'us) ve Birgivi Mehmed efendilerin delâleti ile de Musa Kâzım Efendinin dersine devam etmeye başlamış ve bu arada Hafız Emin de onun Mehmet Âkif'le tanışmasına vesile olmuştur (Yaşar, 2008, 721). Bu tanışmanın dostluğa dönüşmesi sayesinde ve de Mehmed Âkif vesilesiyle Neyzen Tevfik artık İstanbul'un tanınmış ses ve saz üstatlarıyla bir araya gelip saray muhitlerine sokulabilme imkânı yakalamış hem Mısır'da hem de İstanbul'da sarayda onlara para karşılığı olmaksızın mûsikî dersleri vermiştir. Mithat Cemal Kuntay, her iki şairle ilgili bir hatırasında hayretini dile getirirken, Âkif'in

Şam'da iken Neyzen Tevfik'e yazmış olduğu bir mektubunda Ahmet Dede'nin kendisine iltifat ettiğini, kendisinin Aziz Dede'den bile daha güzel ney üflediğini söylediğini dile getirerek, Neyzen Tevfik'in ney'i üfleme hususundaki seviyesine dikkat çekmiştir (Çakır, 2012).

Mûsikînin yanında Mevlevîliğe de yönelen Neyzen Tevfik, mûsikîye olan gönül bağına "mûsikî, vicdani isteklerimin kabulü için, ağlayarak yalvarıştır" şeklinde ifade ederken, onun ney üflemedeki ustalığı da 20 yaşından itibaren duyulmaya başlanmıştır (Üstten - Haykır, 2020, 1526). İstanbul Şehzadebaşı Direkleri arasında Yakub'un yerine sık sık uğrayarak, buradaki çalgıları çalan, Hâfız Sâmî ve Hâfız Osman gibi isimlerin yer aldığı fasıllara katılan Neyzen Tevfik, zaman zaman davet edildiği sarayda Kânûni Hacı Ârif Bey, Âdi Nevres, Kemeçeci Vasil, Hânende Hâfız İsmail ve Tanbûri Cemil Bey gibi şahsiyetlerle birlikte olmuştur. Manyâsîzade Refik Bey'in himayelerinde Tepebaşı tiyatrosunda konsere katılmış ve orada onunla Kânûni Hacı Ârif Bey, Âdi Nevres, Hacı Kerâmî, Hafız İsmail, Tanbûri Cemil Bey ve Kaşıyarık Hüsamettin Bey ve Santûri Ethem Bey gibi isimlerle yine birlikte olmuşlardır. Sait Halim Paşa'nın evindeki toplantılara da iştirak etmiş, askerliği sırasında mehter takımının kurulmasına da katkıda bulunmuştur. Enver Paşa'nın yalısında Mehter takımı takımı tarafından verilen konserde bir Alman kuvvet komutanının bile dikkatini celbetmiş ve bu olay sonrası sarayda V. Mehmet Reşad'a ney üflemiştir. Onun Tanburi Aziz, Tanburi Cemil Bey, Âdi Nevres Kemeçeci Vasil ve Hacı Arif Bey gibi müzisyenlerle dostluğu ise Mehmet Âkif vesilesiyle olmuştur (Yaşar, 2010, 1949-1950).

Eşref Edip, onun ney'i üfleme hususunda, dostu Mehmet Âkif'le Sebilürreşad idaresinde birlikte otururken, Neyzen Tevfik'in üstü başı perişan halde gelip, selam vererek içeri girdiğini; sarhoşluğundan dolayı bir tarafa yıkılıp yine rakı dolu matrardan birkaç yudum aldığını; bununla da yetinmeyip rakıyı kolonya gibi avucuna boşaltıp yüzüne, gözüne, başına, saçlarına sürerek Âkif'in dizinin dibinde ney'ini üfleyerek muhrık bir taksim yaptığını söylemektedir. Bu öyle bir taksim dir ki, Âkif'in gözlerinden yaşlar dökülmüş ve bunu fark eden Neyzen, ney'i bırakarak Âkif'in boynuna sarılmış ve sakalından, yanaklarından öpmeye başlamıştır (Çakır, 2012).

1926'da Atatürk'ün Balıkesir'i ziyareti sırasında onun huzurunda ney üfleyen Tevfik, ayrıca Atatürk'ün beğenisini de kazanmış bir şahsiyettir. Atatürk, onun ney'ini dinlemek ve sohbet etmek için Neyzen'i köşküne davet etmiş ve Neyzen, üstü başı temiz bir şekilde Atatürk'ün huzurunda iltifatla masasına oturmuş ve Atatürk'ü büyüleyen eserlerden uzun uzun üflemiştir (turkedebiyati.org, 2023). 1927 yılında İstanbul Radyosu'nun açılışında da Rûşen Ferid Kam ve Mesud Cemil ile beraber ney üfleyen Neyzen ney taksimlerini aynı yıl plaklara doldurmuş, 1946'da basın yararına düzenlenmiş büyük bir konserde keza ney üflemiştir (Yaşar, 2010, 1951).

Ney'ile ve mey'ile Şarklı bir portreye sahip olan Neyzen Tevfik'in ney'i, onun Mevlevilikten beslenen, mûti, kanaatkâr, mala, mülke, makama tamah etmeyen, sûfi tarafını temsil ederken, mey'i de, Bektâşilikten gelen rint ve âsi mizacını temsil etmektedir (Karaca, 2023).

Münir Süleyman Çapanoğlu onunla ilgili hatırasını anlatırken: "Hoca, kimlere ney çaldın? Bunlar arasında hükümdarlar var mı?" diye sorduğunda, Neyzen Tevfik bir top gibi gürleyerek: "Hükümdarlara mı? Bırak şu

mendeburları... Ben Tanbûri Cemil'e, Mehmet Âkîf'e çaldım..." (Yaşar, 2008, 726) diyerek, onlara olan muhabbetini ifade etmiştir.

Neyzen Tevfik, katıyen para karşılığında ney üflememiştir. Kendisi dinlensin ve alkışlansın asla istememiştir. Sazından ve sözünden dünya menfaati temin etme kahramanlığı göstermediğini ifade eden Neyzen, Beyoğlu'nda yakınlarının kendisi için para kazanmak maksadıyla iyi bir ücret karşılığında bir salonda taksim yapması için gösterdikleri gayretleri bile, sahne aldığı ön masalardan iki kişinin konuşması üzerine taksimi bırakıp gitmiştir (Yaşar, 2010, 1955). Zira minnetsizdir.

Neyzen Tevfik, fasıl yaptıkları meclislere Âkîf'in iştirak etmesinden son derece onur duymaktadır. Bu hususta Âkîf'e: "Üstad, hani yangın yerlerinde, saz âlemleri yapardık. Sen de gelirdin" sözünü hatırlattığında, Âkîf: "Öyle... beni sözünle de sazınla da dilşâd ettiğin zamanlar hiç unutulur mu? diyerek, Neyzen'e olan muhabbetlerini ifade etmiştir (Öksüzöğlu, 2021, 94).

Neyden süzülen nağmeler insanın rûhunda ve gönlünde çok farklı yankılar uyandırır. Ancak neyin ses verebilmesi için mutlaka bir nefese ihtiyacı vardır. O nefes de "Her Daim Diri Olanın" insana ihsan ettiği nefestir. Dolayısıyla insan da var olabilmek için bu nefese muhtaçtır (Ökten, 2019, 195). Âdeta böyle bir ilahi nefese sahip olan Neyzen, perdeli ney'i sanki perdesi olmayan keman gibi, sesleri birbirleriyle bağlayarak üflemiştir. Hastanede yatarken doktoruna: "Ben bu sazi elime aldığım zaman, ufuklardan bir ışığın yandığını, âdeta tren hatlarında (yol açıktır) işaretini veren smaförler gibi, bana müzik yolu açıktır. Üfle diyen bir işaretin verildiğini görür, işte o zaman coşardım." diyerek, ney'i nasıl üflediğini anlatmıştır. Diğer yandan, Dresten Opera Şefi Kurt Strigler'e de ney üflemiş ve Stringer onu dinlediğinde: "Bu adam yalnız çalmıyor, aynı zaman da besteliyor" ifadesini kullanmıştır. Münir Süleyman Çapanoğlu ise, mûsikîye meraklı, şarkı meşk eden, pek çok ünlü üstat sazendeleri ve neyzenleri dinleyen birisi olarak, Neyzen Tevfik'in ney üfleyişindeki erişilmez kudretinden bahsederken, onun çapında bir ney üfleyene rastlamadığını, onun ney üflemede adeta devrim yapan bir sanatkâr (Yaşar, 2010, 1961) olduğunu belirtmeden geçememiştir.

Bestelenmiş eserlerine gelince: Neyzen Tevfik'in ney taksimlerinin İstanbul Radyosunca plağa alınıp Ankara Radyosuna gönderildiğini ifade eden Selman Yaşar (2010, 1962), onun müzisyenler tarafından bestelenmiş olan 6 şiirinin ve ney üzerine bestelenmiş 7 bestesinin tespit edildiğini isim, makam ve formlarıyla birlikte belirtmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, mûsikînin bir yandan kavramsal olarak mânasına ve musiki-hayat bağlamında onun insan üzerindeki tesirlerine Doğu'dan ve Batı'dan örneklerle değinilirken, diğer yandan konunun asıl muhatabı olan Mehmet Âkîf'in ve Neyzen Tevfik'in hayatında ne şekilde etkili olduğu ve bu etkiler sonucunda nelerin, nasıl ortaya çıktığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Klâsik Türk edebiyatında mûsikî şiire âheng sağlayan bir unsurdur. Şiir ile mûsikînin birbiriyle iç içe ve birbirini tamamlayan sanat dalları olması, pek çok şairimizin şiirlerinde çeşitli mûsikî kavramlarına yer vermesinde ve mûsikîye ilgi duymasında etkili olmuştur. Mehmet Akif ve Neyzen Tevfik de bunlar arasındadır.

Mûsikî, geçmişten günümüze toplumların ve dolayısıyla insanın hayatında varlığı inkâr edilemeyen kültürel bir unsurdur. Tıpkı güzel sanatların diğer dalları gibi, insana birebir tesir eden, onu etkileyen, coşturan, üzen, sevindiren, söyleten, ağlatan; onun sezgi kabiliyetini geliştiren, rûhunu besleyen, onu hayatın gizemli büyüünden haberdar kılan, bedenini iyileştiren ve bununla birlikte insanda daha birçok şeyin açığa çıkmasına neden olan esrareniz ve gizemli bir atmosfere sahiptir. Hakiki mûsikî, doğru yerde ve doğru zamanda kullanıldığında hem tedavi etmekte ve böylelikle insanı yaratılıştaki mucizevi birliğin içine gark etmekte, hem de ona rûhun ve sesin birbiriyle olan vazgeçilmez bağlılığının bilincini vermektedir. Aynı zamanda ilahi sevgi ve ilahi gücü insanın rûhunda hissetmesini sağlayarak onu beslemektedir. Hakiki mûsikî, büyük bir lezzeti içinde barındıran, insanın kalbinde sevinç uyandıran, organlara tesir eden, sinirleri yatıştıran, kederleri unutturan, zihin açan, kalbi yumuşatan, dili yaşatan, aşk ve sevgiyi yayan bir değerdir. Mûsikîde sesin rûh ve beden üzerindeki tesiri inkâr edilemez bir hakikattir. Mûsikî insanı vuslat yolunda lâhutî âlemlere sürükleyebilir. Nitekim, Mevlânâ'da mûsikî, âşıkların ruhunun gıdası, sevgiliye kavuşma ümidi ve cennet kapılarının sesidir.

Mûsikî, bestelendiği şiir üzerinde ses, ahenk, ritim, armoni, melodi, beste, güfte ve icra edilen sazın birlikteliğini sağlayan bir ilim dalıdır. Bir teselli vasıtası, bir şifa, bir zaruret ve ihtiyaçtır. O, hayatın her safhasında mutlaka var olmuştur. Rauf Yekta Bey ve İbn-i Sînâ'ya göre, matematiğin bölümlerine bağlı bir ilimdir. Savaş Şafak Barkçin'e göre, içinde büyük bir anlam, değer ve düşünce barındıran bir felsefi alandır. Sûfilere göre manâ âleminin tecellisi ve tezahürüdür. Tasavvuf çevrelerinde gelişmiş, hikmete dair bir ilimdir. Beethoven'a göre, Allah'a en fazla yaklaştıran şeydir. Yahya Kemal'e göre, medeniyetin en mümtaz sözcüsüdür. Pisagor hastalarını onunla tedavi etmiştir.

Mehmet Âkif çok yönlü, bağlılık aşkı Kur'an-a dayanan, müstesnâ bir şahsiyettir. Çocukluğundan itibaren mûsikînin tesirinde büyümüştür. Ömrünün her safhası mûsikî ile dopdoludur. Şiirlerinin bazılarında mûsikîye dair pek çok ifade kullanmıştır. Mûsikîye vazgeçilmez bir aşkla, tutkuyla ve âdeta bir ihtirasla sarılmıştır. Gerek İstanbul'da çeşitli mûsikî meclislerinde bulunarak, gerek Ankara'da Tacettin Dergâhı ve muhitlerinde ve gerekse Mısır'da bulunduğu zaman dilimlerinde hem dinleyici hem meşk ortamına bizzat iştirak ederek mûsikîyi yakından tatmış ve bu vesileyle Türk mûsikîsinin kendi hayat dilimindeki en büyük üstatlarıyla yakından temas etmiştir. Kızlarına bile özel mûsikî hocaları tutmuştur. Ney enstrümanı üfleme hususunda çok arzulu olmuştur. Bursalı Hâfız Emin vasıtasıyla Galata Mevlevîhanesi'nde Neyzen Tevfik'le tanışarak, ondan büyük bir iştiaqla ney'i üfleme macerasını başlatmış, bu hususta Neyzen Tevfik'in daima peşinden koşturmuş, ancak parmaklarının kalın olduğu gerekçesiyle bu düşüncesinden üzülerek vazgeçmiştir. Bir Şerif Muhittin Targan hayranı olan Âkif, harç-ı âlem mûsikîye karşı olduğunu, Türk mûsikînin yozlaştığını ve bunun düzeltilmesi gerektiği hususunu ona yazmış olduğu bir şiir ile üst perdeden dillendirmiştir. Hayatının son dönemlerinde, hastalığında dahi dostlarından güzel sesleriyle hem Kur'an tilavet etmelerini hem de çok farklı makamlarda hoşlandığı ilahileri seslendirmelerini istemiştir. Aruz vezninin Mimar Sinan'ı olarak

değerlendirilen Âkîf'in şiirleri, 29 makam, 16 usûl ve 11 formda 60 eseri 38 bestekâr tarafından bestelenmiştir.

Neyzen Tevfik, muhataplarına karşı çok farklı tutumlarıyla, dâhi, çılgın, deli, veli haliyle haksızlığa tahammül edemeyen, şair, yazar, tiyatro oyuncusu, felsefi yönü ağır basan, hicivci, ismi üflediği ney ile maruf, eleştiriye tahammül edemeyen, davranışlarını hayranlığa dönüştürebilen, olduğu gibi olan, Türk kültür hayatında adı hayranlıkla anılan bir şahsiyettir. Akıl almaz bir mûsikî tutkunu, çılgın bir mûsikî düşkünüdür. Dervişlerin üflemiş olduğu ney, onun bu alete karşı meftun olmasını sağlamıştır. Ney, çocukluğundan itibaren onu kendinden geçiren ve sesini ilahi bir ses olarak gördüğü bir alet olmuştur. Neyzen Tevfik'in hayatında Mevlevîhane dönüm noktalarından birisi olmuştur. Kendisini Mevlânâ'nın neyzeni olarak gören ve Mevlevîliğe de yönelmiş olan Neyzen Tevfik için mûsikî, vicdani isteklerin kabulü ve ağlayarak yalvarıştır. Onun Mehmet Âkîf ile tanışmasına vesile olan kişi her ikisinin de ortak dostu olan Hafız Emin'dir. Neyzen Tevfik, Mehmet Âkîf'e ney üflemesinde öncülük yapan kişidir. Âkîf sayesinde bilinmiş ve tanınmıştır. Âkîf sayesinde İstanbul'un tanınmış ses ve saz üstatlarıyla bir araya gelebilmiş ve yine onun sayesinde saraya ve saray muhitlerine ulaşmıştır. Zamanın en meşhur saz üstatlarıyla fasıllarda yer almış, onlarla mûsikî meclislerinde ney üflemiş, konser vermiştir. Bir yandan paşaların yalılarında tertiplenen mûsikî meclislerinde ney üflerken, diğer yandan Almanya'nın Romanya kuvvetleri komutanının dahi dikkatini çekerek övgüye mazhar olmuş ve ayrıca sarayda V. Mehmet Reşad'ın huzurunda ney üfleme bahtiyarlığını yakalamıştır. Mevlevîlikten ney'ini beslemiş, mûtî, kanaatkâr, mal, mülk ve makama önem vermeyen sûfi; ve mey'i ile Bektâşilikten gelen rint, asi mizaçlı bir kimliktir. Tanbûrî Cemil ve Mehmet Âkîf'i ulaşılmaz bulan ve ney'ini ancak onların huzurunda üflemesiyle iftihar eden bir şahsiyettir. Para karşılığında ney üflemeyen, buna tenezzül bile etmeyen, kendisi dinlensin ve alkışlansın istemeyen, sazından ve sözünden asla menfaat temin etmeyen bir kişiliktir. Neyzen Tevfik'in bestelenmiş 6 şiiri ve ney üzerine farklı makam ve formlarda 7 bestesi tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, Mehmet Âkîf ve Neyzen Tevfik gibi sanatkârların, şâirlerin, edebiyatçıların ve bunun gibi çok değerli şahsiyetlerin yetişmesi hiç kolay olmamıştır. Hayatın pek çok cenderesinden geçerek tarihte olağanüstü izler bırakmış böyle mümtaz şahsiyetlerin günümüzde de yetişmesi şüphesiz arzu edilen bir husustur. Bu makalede, değerleri ve kıymetleri günden güne artarak devam eden Mehmet Âkîf ve Neyzen Tevfik mûsikî dünyaları açısından olabildiğince incelemeye çalışılmış ve onların musiki dünyası okuyucuya birçok yönleriyle açılmıştır. Dolayısıyla bu tip çalışmalar tarihte iz bırakmış önemli şahsiyetlerin çeşitli yönleriyle tanınması açısından ayrı bir önem arz etmektedir.

Kaynakça

Alvan, Türkan - Alvan Hakan. *Saz ve Söz Meclisi*. İstanbul: Şule Yayınları, 2019.

Arslan, Fazlı. "Musikinın Alaturkası mı Alafrangası mı? İki Osmanlı Aydınının Orijinal Fikirleri: Mehmet Akif ve İsmail Fenni Bey". *İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 4 (2015), 141-153.

Ayaşlı, Münevver. *Edep Yâ Hû*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2018.

- Ayvazoğlu, Beşir. *Aşk Estetiği*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2014.
- Ayverdi, Samiha. *Dünden Bugüne Ne Kalmıştır*. İstanbul: Kubbealtı Yayıncılık, 2019.
- Ayverdi, Samiha. *Hatıralarla Başbaşa*. İstanbul: Kubbealtı Yayıncılık, 2008
- Ayverdi, Samiha. *Yolcu Nereye Gidiyorsun*, İstanbul: Kubbealtı Yayıncılık, 2016.
- Banarlı, Nihat Sami. *Tarih ve Tasavvuf Sohbetleri*. İstanbul: Kubbealtı Yayıncılık, 2013.
- Barkçin, Savaş Şafak. *Gönül Makamı*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2017.
- Barkçin, Savaş Şafak. *40 Makam 40 Anlam*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019.
- Çakır, Pınar. (2012), “İki Farklı Fenomen Olarak Neyzen ve Akif,” *Samsun Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*. Cilt 1, 483-487. Samsun: 2012
- Çelebi, Katip. *Mizanü'l Hakk Fi İhtiyari'l-Ehakk* (Hazırlayan: Süleyman Uludağ). İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.
- Çiçek, Dursun. *Türkünün Ötesi Neşet Ertaş*. İstanbul: Muhit Kitap, 2021.
- Demirtaş, Yavuz. “XIX. Yüzyıl İstanbul’undaki Dini Musiki ve Hatıraları”. *İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2008), 327-337.
- Erol, Ali. “Şiir ve Musiki”. *İlmi Araştırmalar* 14 (2002), 53-60.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safahat*. (Hazırlayanlar: Orhan Okay, Mustafa İsen). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. Mevlana Celaleddin. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1959.
- Gönül, Mehmet - Altıntuğ Onur. “Dinler ve Mûsikî”. *İstem* 24 (2014), 43-62.
- Kabacalı, Alpay. (1999). *Çeşitli Yönleriyle Neyzen Tevfik, Hayatı-Kişiliği-Şiirleri*. İstanbul: Özgür Yayınları, 1999.
- Kalender, Ruhi. “Musiki ve İnsan”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXVII (1997), 263-272.
- Kalın, İbrahim. *Gök Kubbenin Altında*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2022.
- Karaca, Alaattin. “Ney ile Mey Arasında”. Erişim 8 Mayıs 2023. https://www.karar.com/yazarlar/alaattin-karaca/ney-ile-mey-arasinda-1596362?utm_source=gazeteoku&utm_medium=referral
- Karışman, Fatma Zehra “Mehmet Âkif Ersoy Hayatı Mûsikî Yönü ve Bestelenmiş Şiirleri”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2018), 635-644.
- Kemal, Yahya. *Kendi Gök Kubbemiz*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1997.
- Kılıç, Mahmut Erol. *Sufi ve Sanat*. İstanbul: Sufi Kitap, 2017.
- Kızılkaya, Muhsin. “İki Derviş...Neyzen ile Akif”. *habertürk.com*. Erişim 8 Mayıs 2023. <https://www.haberturk.com/yazarlar/muhsin-kizilkaya-2291/3585260-iki-dervis-neyzen-ile-akif>

- Köprüdergi.com. “Bazen Dahi Bazen Deli/Bir Dahinin Çılgın Hikayesi Neyzen Tevfik”. Erişim 8 Mayıs 2023. <https://www.koprudergeri.com/kopru-dergi-neyzen-tevfik>
- Köse, Seval - Esen Biçer. “Mehmet Akif’in Şarkı Formunda Bestelenmiş Şiirlerinde Makam ve Usûl Özellikleri”. 1. *Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. 399-408. Burdur: 2008.
- Küçükkaplan, Uğur. *Arabesk, Toplumsal ve Müzikal Bir Analiz*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Neyyapimi.net. Erişim 8 Mayıs 2023. <https://www.neyyapimi/bilgi-mehmet-akifin-neyzenligi-ve-neyzen-tevfik-58.html>
- Okay, Orhan. *Mehmed Âkif Bir Karakter Heykelinin Anakomisi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1989.
- Olgun, Ayşe. “Akif Neyzen Tevfik’le 2 Yıl Meşk Etti”. Erişim 8 Mayıs 2023. <https://www.yenisafak.com/hayat/akif-neyzen-tevfikle-2-yil-mest-etti-3635614>
- Öke, Mim Kemal. *Muhabbetna(ğ)me*. İstanbul: Turkuvaz Kitap, 2022.
- Öksüzöğlü, Osman. *Mehmet Âkif’in Mûsikî Dünyası*. İstanbul: Albaraka Yayınları, 2021.
- Ökten, Sadettin. *Yahya Kemal’in Rüzgârıyla Düşünceler ve Duyuşlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.
- Ökten, Sadettin. *Gelenek, Sanat ve Medeniyet*. İstanbul: Sufi Kitap, 2015.
- Ökten, Sadettin. *Yahya Kemal’den Bugüne İstanbul*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2019.
- Öney, Cahit. “Mehmed Âkif Ersoy ve Necip Fazıl Kısakürek”. Erişim 8 Mayıs 2023. <https://www.cahitoney.com/mehmed-akif-ersoy-ve-necip-fazil-kisakurek-24-07-2013/>
- Turkedebiyati.org. “Neyzen Tevfik’in Edebi Kişiliği”. Erişim 8 Mayıs 2023. <https://www.turkedebiyati.org/neyzen-tevfik-edebi-kisiligi/>
- Türk, Emine Bilgehan. “Neyzen Tevfik ve Hakkı Süha Gezgin”. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür- Sanat-Mimarlık Dergisi* 4 (2019), 229-242.
- Uludağ, Süleyman. *İslam ve Musiki*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Üstten, Aliye Uslu – Tayfun Haykır. “Neyzen Tevfik’in Hicivlerine Yansıyan Toplumsal ve Siyasi Olaylar”. *Turkish Studies – Language and Literature* 15 (2020), 1521-1541.
- Yaşar, Selman. “Mehmet Âkif ve Neyzen Tevfik”. 1. *Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. 721-730. Burdur: 2008.
- Yaşar, Selman. “Neyzen Tevfik (Yaşamı, Kişiliği ve Eserleri”. *Turkish Studies* 5 (2010), 1946-1969.
- Yetiş, Kazım. *Mehmet Akif’in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1992.

Yüce, Sefa. *Çanakkale Ruhu ve Mehmet Âkif Ersoy*. Bir Şahsiyet Abidesi Olarak Mehmet Âkif'i Anlamak. (Ed. Orhan Söylemez). Ankara: Berikan Yayınevi, 2016.

Yüce, Sefa. "Mehmet Âkif'in Sanat ve Estetik Anlayışı". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 26 (2022), 218-233.